

HADİS DERS NOTLARI

6. ÜNİTE

HADİS VE SÜNNETİN ANLAŞILMASI

ABDULKERİM BAKIR
İHL Meslek Dersleri Öğretmeni

6. ÜNİTE HADİS VE SÜNNETİN ANLAŞILMASI

1. Hadis ve Sünnetin Anlaşılmasını Konu Edinen Geleneksel Hadis İlimleri

İslam'ın doğru anlaşılıp uygulanmasında **hadis ve sünnetin önemli** bir yeri vardır. Çünkü **hadis ve sünnet dinin ikinci temel kaynağıdır**. Hadis ve sünneti doğru anlayabilmek için de bazı hadis ilimlerini bilmek gerekir.

Hadisleri metin ve sened yönünden inceleyen ilimler vardır. Bu ilimleri bilmek bazı hususlardan dolayı önemlidir. Bunlar:

Hadis ilminin iki temel unsuru vardır Biri, hadislerin **Peygamber Efendimize ait olup olmadığının tesbit edilmesi**, diğeri ise bu **hadislerin doğru anlaşılıp yorumlanmasıdır**. Bu iki unsurun **birincisi sened** ile ilgili olup **rivayet rivayetü'l hadis**), **ikincisi ise metin** ile ilgili olup **dirayet dirayetü'l hadis**) ilmi adını alır.

Rivayetü'l Hadis : Bu ilim isnad zincirini araştırarak hadislerin Peygamberimize ait olup olmadığını tespit eder.

Dirayetül'l Hadis : Bu ilmin amacı hadislerin metin yönünden doğru anlaşılmasını sağlamaktır.

Hadis ve sünnetin doğru anlaşılmasını konu edinen geleneksel hadis ilimleri ise şunlardır:

Fıkühü'l Hadis : "Fıkıh" kelimesi; sözlükte **anlamak, kavramak, yetkinlik** gibi anlamlara gelir. Fıkühü'l hadis ise bir hadisi sadece anlamak değil, **onun anlam zenginliğini kavrayıp amacını sezme**dir.

Muhtelifü'l Hadis : Anlam bakımından **birbirine zıt gibi görünen hadisleri inceleyen** ilim dalıdır. Bu ilim dalında hadislerde gerçek çelişkiden değil, sadece görünüşte bir ihtilaftan söz edilebilir.

Hadislerin farklı tariklerini bir araya getirerek yorumlama yöntemi "**cem te'lif**" olarak isimlendirilir. Birbiriyle çelişiyor gibi görünen hadisler bazen Hz. Peygamberin peygamberliğinin farklı zamanlarına ait uygulamaları anlatıyor olabilir. Hükümlerin zaman içinde değişmesine "nesih" denir. Doğru anlama yöntemi olarak, **nâsih mensûh ilişkisi** de göz önünde bulundurulmalıdır.

Garîbü'l Hadis : Hadis metinlerinde geçen ve **az kullanıldığı için anlaşılması zor olan kelimeleri** açıklayan bir ilim dalıdır. Bu ilim sayesinde hadislerde geçen nadir kelimelere ve kavramlara yanlış anlam yüklenmemiş olur.

Esbâbü Vürûdi'l Hadis : Hadislerin **nerede ne zaman ve ne maksatla söylendiğini araştıran** ilim dalıdır. Hadisin söylenmesine zemin hazırlayan olay ve durumun, ortam ve şartların bilinmesi hadisin doğru anlaşılmasına yardım eder. Hadisin sebep ve hikmetinin ne olduğu, örfi, yerel veya evrensel boyut taşıyıp taşımadığı bu ilim dalında araştırılır.

2. Hadis ve Sünnetin Anlaşılmasında Dikkat Edilmesi Gereken Esaslar

- **Kur'an ı Kerim'in esas** alınması gerekir.
- **Hadisler arası bütünlüğün** gözetilmesi gerekir.
- Arap dili ve edebiyatını iyi bilmek gerekir.
- **Hadis ilminde uzmanlaşmak** gerekir.
- **Muhatabın bilgi düzeyini** dikkate almak gerekir.

2.1. Hadis ve Sünnetin Anlaşılmasında Kur'an-ı Kerim'in Esas Alınması

Hadis ve sünnetin iyi kavranması, **Kur'an ayetlerinin düşünülerek okunmasına** bağlıdır. Peygamberimiz hadislerden sonra Kur'an ı Kerim'den bir ayet okuyarak aralarındaki anlam bütünlüğüne işaret etmiştir.

Örnek:

Peygamberimiz (s.a.v) "**Ben her mümine dünyada ve ahirette yakırım.**" Buhârî , İstikraz, buyurmuştur.

Ardından da;

"**Peygamber, müminlere canlarından daha yakındır...**" (Ahzâb suresi, 6. ayet.) ayetini okumuştur.

2.2. Hadis ve Sünnetin Anlaşılmasında Bütünlüğün Gözetilmesi

Bir hadisin doğru anlaşılması ve yorumlanması için öncelikle onun **bütün tariklerinin araştırılması** gerekir. Böylece **iç tutarlılığı sağlanmış** olur. Bütünlüğün gözetilmesi için hadis şerhlerine başvurmak gerekir. Özellikle ahkam hadislerinin anlaşılmasında hadis şerhlerine başvurmak önemlidir.

Örnek :

Peygamberimiz "**Kim Allah'tan başka bir ilah olmadığını bilerek ölürse cennete girer .**" (İman, 43 buyurmuştur. Bu hadis ilk bakışta sadece imanı olan kişinin cennete gireceğini ifade eder Başka bir hadiste ise "**kalpleri kuş kalbi gibi (saf ve hassas) olan insanlar girecektir.**"(Cennet, 27 buyurmuştur.)

Bu konuda yorum yaparken “ihlâs” ile ve “hâlis” bir kalple inanmak gerektiğini anlatan ifadelerin geçtiği hadisler de dikkate alınarak, bütünlük gözetilmelidir.

3. Sünnet ve Hadisin Anlaşılmasında Farklı Disiplinlerden Faydalanma

Hadislerin daha doğru şekilde anlaşılmasına katkıda bulunan bazı ilim dalları vardır. Kur’an ve Sünnetin anlaşılmasında yararlanılan temel kaynaklar şunlardır:

Temel Kaynaklar: Kur’an, Sünnet, Siyer, Fıkıh

Kur’an ve Sünnetin anlaşılmasında yararlanılan ilim dalları şunlardır: Tefsir, Kelam, Tasavvuf, Ahlak

Hadis ve sünnetin doğru anlaşılmasında yararlanılan diğer disiplinler şunlardır:

- Eğitim
- Astronomi
- Tıp
- Hukuk
- Matematik
- İktisat
- Siyaset
- Tarih
- Coğrafya
- Antropoloji
- Jeoloji
- Sosyoloji

Sonuç:

Hadis ilminde farklı ilimlerden yararlanmak;

- Geniş bir ufuk ve bakış açısı kazandırır.
- İlim ve medeniyet yolunda ciddi mesafe alınmasını sağlar.
- Bu yöntemin izlenmesi sünnet ve hadisin, geçmişte kalmış bir tarih değil, aksine bireysel ve toplumsal hayatı düzenleyen evrensel değerler taşıdığını gösterir.

4. Hadis ile Sünnetin Öğrenilmesi ve Anlaşılmasıyla İlgili Hadis Metinleri

1

عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:
« نَضَرَ اللَّهُ إِمْرَأً سَمِعَ مِنَّا حَدِيثًا، فَحَفِظَهُ حَتَّى يُبَلِّغَهُ، فَرُبَّ حَامِلٍ فِقْهِ إِلَى
مَنْ هُوَ أَفْقَهُ مِنْهُ، وَرُبَّ حَامِلٍ فِقْهِ لَيْسَ بِفِقْهِهِ »

Zeyd b. Sâbit (r.a.) şöyle dedi: Ben, Resulullah'ı şöyle buyururken işittim:

“Benim sözümü işitip ezberledikten sonra onu bir başkasına ulaştırana kadar muhafaza eden kimsenin Allah yüzünü ağartsin. Kendisine bilgi ulaştırılan nice insan vardır ki o bilgiyi bizzat işiten kimseden daha iyi anlar ve korur. Nitekim bilgiye ulaşan pek çok kişi o bilgiyi kavrayıp anlayacak kapasiteye sahip değildir.”

(Tirmizî, İlim, 7; Ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 5, s. 183.)

2

عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ:
«اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ، وَمِنْ قَلْبٍ لَا يَخْشَعُ، وَمِنْ نَفْسٍ
لَا تَشْبَعُ، وَمِنْ دَعْوَةٍ لَا يُسْتَجَابُ لَهَا»

Zeyd b. Erkam'dan (r.a) rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.v.) şöyle dua ederdi:

"Allah'ım, faydasız ilimden, ürpermeyen kalpten, doymayan nefisten ve kabul olunmayan duadan sana sığınırım."

(Müslim, Zikir, 73.)

3

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
«حَضَلْتَانِ لَا تَجْتَمِعَانِ فِي مَنَافِقِ حُسْنِ سَمْتٍ، وَلَا فِقْهٍ فِي الدِّينِ»

Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Resulullah şöyle buyurdu:

"İki özellik münafikta bir araya gelmez: Güzel ahlak ve dinde anlayış sahibi olmak."

(Tirmizî, İlim, 19.)

4

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
«اللَّهُمَّ انْفَعْنِي بِمَا عَلَّمْتَنِي وَعَلِّمْنِي مَا يَنْفَعُنِي وَزِدْنِي عِلْمًا ...»

Ebu Hureyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Allahım, bana öğrettiklerinle ben faydalandı. Bana fayda verecek ilmi bana öğret ve ilmimi artır..."

(Tirmizî, Deavât 128; İbni Mâce Sünnet 23.)

5

قَالَ عَلِيٌّ:

«حَدِّثُوا النَّاسَ بِمَا يَعْرِفُونَ أَتُحِبُّونَ أَنْ يُكَذَّبَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ»

Hiz. Ali diyor ki: "(Dini konularda) insanlara anlayacakları şeyleri aktarın (yadırgayacakları türden bilgileri bırakın). Allah ve Resulü'nün yalanlanması ister misiniz?"

(Buhârî, İlim, 49.)

6

عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

« مَنْ تَطَبَّبَ وَلَمْ يُغْلَمْ مِنْهُ طِبُّ فَهُوَ ضَامِنٌ »

Tâbiîn âlimlerinden Amr İbni Şuayb, babası Şuayb'dan, o da dedesi Abdullah b. Amr'dan rivayet ettiğine göre Resulullah şöyle buyurdu:

"Tıp bilgisi (uzmanlık tecrübesi) olmadığı halde tabipliğe soyunan kimse, hastaya verdiği zarardan sorumludur."

(Ebu Dâvud, Diyât, 25; Ayrıca bk. Nesâî, Kasâme, 41; İbn Mâce, Tıb, 16.)

7

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ قَالَ: قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ أَسْعَدُ النَّاسِ بِشَفَاعَتِكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

« لَقَدْ ظَنَنْتُ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ أَنْ لَا يَسْأَلُنِي عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ أَحَدٌ أَوْلُ مِنْكَ لِمَا رَأَيْتُ مِنْ حِرْصِكَ عَلَى الْحَدِيثِ، أَسْعَدُ النَّاسِ بِشَفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، خَالِصًا مِنْ قَلْبِهِ أَوْ نَفْسِهِ »

Ebu Hüreyre'den (r.a.) rivayet edildiğine göre, Resul-i Ekrem'e :

- "Yâ Resulallah! Kıyamet günü senin şefaatine nail olacak en bahtiyar insan kimdir?" diye soruldu. Resulullah da şöyle buyurdu:

"Ebu Hüreyre! Hadise olan hırs ve merakını gördüğüm için, bu hadisi senden önce bana hiç kimsenin sormayacağını biliyordum. Kıyamet gününde benim şefaatine erişecek olan insanların en bahtiyarı, şüpheden uzak tertemiz bir kalple ya da içinden gelerek 'lâ ilâhe illallâh' diyen kimsedir."

(Buhârî, İlim, 33, Rikâk, 51.)